

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2319-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
К. І. Каргіна

Керівник: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Маловічко О.В.

Рецензент: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Широбокова О.О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління

Кафедра соціальної філософії та управління

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко

« _____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Каргіній Катерині Ігорівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану

керівник роботи Маловічко Олена Владиславівна, к.філос.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «08» лютого 2023 року № 261-с

2. Строк подання студентом роботи 8 червня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Волонтерська діяльність в Україні : соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.; Панькова О. В., Касперович О. Ю. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії : зміцнення потужності через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережових технологій. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 2 (68). С. 113 – 123; Вашкович В. В., Василенко О. Ю., Карабін Т. О., Лазур Я. В., Манзюк В. В., Рошканюк В. М. Посібник волонтера : навч. посіб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати історію становлення та розвитку волонтерської діяльності від стародавніх часів до сьогодення. 2. Здійснити уточнення змісту основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні ресурси», «волонтерська діяльність», «волонтер», «воєнний стан». 3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження волонтерської діяльності як напрямку соціальної роботи в воєнного стану. 4. Дослідити роль і місце волонтерської діяльності у громадянському суспільстві в умовах воєнного стану. 5. Проаналізувати організаційно-правові засади волонтерської діяльності в мирний та військовий час в Україні. 6. Здійснити аналіз волонтерської діяльності в Україні та інших країнах світу, в умовах воєнного стану. 7. Дослідити організаційне забезпечення ефективного механізму взаємодії волонтерів та держави в умовах воєнного стану в Україні. 8. Розробити напрямки оптимізації

волонтерської діяльності для консолідації громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Маловічко О.В. доцент кафедри соціальної філософії та управління	08.02.2023	08.02.2023
Розділ 2	Маловічко О.В. доцент кафедри соціальної філософії та управління	30.03.2023	30.03.2023
Розділ 3	Маловічко О.В. доцент кафедри соціальної філософії та управління	28.04.2023	28.04.2023

7. Дата видачі завдання 08 лютого 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2022	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Лютий – березень 2023	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Березень – квітень 2023	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Квітень – травень 2023	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Травень 2023	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Травень 2023	<i>виконано</i>

Студент _____ К.І. Каргіна

Керівник роботи _____ О.В. Маловічко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 54 сторінок, 49 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, СОЦІАЛЬНІ РЕСУРСИ, ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, ВОЛОНТЕР, ВОЄННИЙ СТАН

Мета дослідження: є аналіз особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

Об'єкт дослідження: волонтерська активність як напрямок соціальної роботи в Україні.

Предмет дослідження: організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану в Україні.

Методи дослідження: абстрагування, аналіз і синтез, аналогія метод аналізу документів.

Гіпотеза: одним із головних завдань при організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану є налагодження та удосконалення механізму взаємодії органів влади та волонтерських організацій.

Висновки: 1. Волонтерська діяльність є фундаментом громадянського суспільства, як прояв самоорганізації людей для надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує. Самоорганізаційні процеси, які спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією та потребами у повоєнного відновлення України є одним з найбільших потужних проявів мобілізації соціальних ресурсів громадянського суспільства.

2. Для забезпечення стабільного розвитку волонтерства, необхідно налагоджувати та посилювати систему взаємодії влади з волонтерськими організаціями

3. Впровадження напрямків оптимізації волонтерської діяльності буде сприяти консолідації громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану.

SUMMARY

The qualification thesis consists of 54 pages, 49 items in the list of references.

SOCIAL WORK, SOCIAL RESOURCES, VOLUNTEER ACTIVITY, VOLUNTEER, MARTIAL LAW

The purpose of research: analysis of the peculiarities of the organisation of volunteer activities under martial law.

Object of research: volunteer activity as an area of social work in Ukraine.

Subject of research: organization of volunteer activities under martial law in Ukraine.

Research methods: abstraction, analysis and synthesis, analogy, method of document analysis.

Hypothesis: one of the main tasks in the organisation of volunteer activities under martial law is the establishment and improvement of interaction mechanisms between authorities and volunteer organisations.

Conclusions: 1. Volunteer activity is the foundation of civil society, as a manifestation of self-organisation of people to provide free assistance to those in need. Self-organizational processes aimed at solving the most acute problems that arose in connection with armed aggression and the needs for post-war reconstruction of Ukraine, are one of the most powerful manifestations of the mobilisation of social resources of civil society.

2. To ensure the stable development of volunteerism, it is necessary to establish and strengthen the interaction system between the authorities and volunteer organizations.

3. Implementation of directions for optimisation of volunteer activity will contribute to the consolidation of civil society in Ukraine under martial law.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Історія становлення та розвитку волонтерської діяльності від стародавніх часів до сьогодення.....	6
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні ресурси», «волонтерська діяльність», «волонтер», «воєнний стан».....	14
1.3. Принципи та методи дослідження волонтерської діяльності як напрямку соціальної роботи в умовах війни.....	21
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	25
2.1. Роль і місце волонтерської діяльності у громадянському суспільстві в умовах воєнного стану	25
2.2. Організаційно-правові засади волонтерської діяльності в мирний та військовий час в Україні.....	32
2.3. Порівняльний аналіз волонтерської діяльності в Україні та інших країнах світу, в умовах воєнного стану.....	36
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	42
3.1. Організаційне забезпечення ефективного механізму взаємодії волонтерів та держави в умовах воєнного стану в Україні.....	42
3.2. Напрямки оптимізації волонтерської діяльності для консолідації громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану	45
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах волонтерство є соціокультурним феноменом України, її цивілізаційним брендом, одним з елементів національної самоідентифікації української нації, вирішальною основою зовнішньої та внутрішньої політики країни на національному та міжнародному рівні. За структурою українське волонтерство є унікальним явищем, яке не знає кордонів і не залежить від рівня матеріального добробуту його учасників, хоча розвиток волонтерства відбувається в умовах збройної агресії.

Волонтерська діяльність є фундаментом громадянського суспільства, як прояв самоорганізації людей для надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує. Самоорганізаційні процеси, які спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією та потребами у повоєнного відновлення України є одним з найбільших потужних проявів мобілізації соціальних ресурсів громадянського суспільства.

Проблемна ситуація полягає в тому, що організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану вимагає активізації взаємодії з органами державної влади, правоохоронними, природоохоронними, медичними, соціальними організаціями та установами, для подальшого розвитку та подолання наявних проблем волонтерського руху.

З кожним роком інтерес науковців до питань волонтерства зростає, це підтверджує велика кількість публікацій та наукових досліджень. Основи волонтерства закладено у працях Т. Мором, А. Дюнаном.

Сучасний стан і особливості волонтерського руху досліджували вчені з різних країн, такі як: Р. Колосова, К. Хаджи-Міцева, М. Бостанджогло, О. Щєкова, Д. Еберлі, М. Фурлан, Г. Чейнен та інші.

Актуальні проблеми вітчизняного досвіду волонтерства можна виокремити у працях: Т. Лях, Ю. Гапон, О. Карпенко, Г. Крапівіної, І. Пінчук, О. Главник, К. Василенко, А. Капської, О. Олінек, Н. Борецької, Т. Голованова,

Р. Драпушко, Г. Лактіонової, І. Зверєвої, В. Вашкович, П. Горінов.

Великий внесок у дослідження тематики волонтерства внесли як науковці так і безпосередньо самі громадські активісти та волонтери. Серед них інститут волонтерства в контексті самоорганізації українського суспільства досліджували такі автори, як: О. Грицай, О. Липитчук, М. Ольховський, В. Сірко, О. Турчак та інші дослідники з суміжних галузей.

Слід відзначити, що сучасними дослідниками є і громадські активісти, волонтери та міжнародні експерти, які акцентують увагу на тих базових характеристиках, якими сьогодні дивує увесь світ інститут волонтерства в Україні.

Об'єктом дослідження є волонтерська активність як напрямок соціальної роботи в Україні.

Предмет дослідження – організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану в Україні.

Метою дослідження є аналіз особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

Згідно з метою маємо такі завдання:

- проаналізувати історію становлення та розвитку волонтерської діяльності від стародавніх часів до сьогодення;
- здійснити уточнення змісту основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні ресурси», «волонтерська діяльність», «волонтер», «воєнний стан»;
- обґрунтувати принципи та методи дослідження волонтерської діяльності як напрямку соціальної роботи в умовах воєнного стану;
- дослідити роль і місце волонтерської діяльності у громадянському суспільстві в умовах воєнного стану;
- проаналізувати організаційно-правові засади волонтерської діяльності в мирний та військовий час в Україні;
- здійснити аналіз волонтерської діяльності в Україні та інших країнах світу, в умовах воєнного стану;

– дослідити організаційне забезпечення ефективного механізму взаємодії волонтерів та держави в умовах воєнного стану в Україні;

– розробити напрямки оптимізації волонтерської діяльності для консолідації громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану.

Гіпотеза: одним із головних завдань при організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану є налагодження та удосконалення механізму взаємодії органів влади та волонтерських організацій.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Історія становлення та розвитку волонтерської діяльності від стародавніх часів до сьогодення

Волонтерська діяльність має давню історію, що сягає стародавніх часів і простягається до сьогодення. Незалежно від культурних та історичних контекстів, люди завжди були схильними до надання допомоги тим, хто потребує допомоги або живе у складних умовах.

В Україні є давні традиції соціальної роботи, взаємодопомоги та турботи про ближніх. Люди, які працюють у цій сфері, відомі як громадські діячі, альтруїсти, донори, волонтери тощо [6, с. 6]

Волонтерська діяльність з давніх-давен була притаманна українському народу. Історія української благодійності налічує понад 100 років. На Русі завжди були люди, які безоплатно допомагали хворим і нужденним.

Існує гіпотеза, що суспільний рух волонтерства зародився на Заході, де першими волонтерами були самаритяни, які допомагали всім, хто цього потребував. З більшою впевненістю можна сказати, що явище волонтерства існує з середини XIX століття [32, с. 22].

1859 рік вважається офіційною датою заснування волонтерського руху. Жан Анрі Дюнан, швейцарський підприємець та громадський діяч, був дуже вражений результатами битви при Сольферіно, яка була найбільшою в битвою в ході Австро-італо-французької війни. Він вирішив створити організацію для допомоги пораненим, завдяки його наполегливості було створено Міжнародний Комітет Червоного Хреста.

Аналізуючи хронологію розвитку волонтерства на основі цієї події, варто зробити висновок, що в основі всіх його проявів лежать певні мотиви. Так,

мотивом Жана Анрі Дюнану було намагання допомогти тисячам поранених, які залишились на полі бою.

Дослідники виявили шість мотивів, якими керуються волонтери при здійсненні волонтерської допомоги: «ціннісні (переконавання про важливість допомоги іншим); соціальні (нові зв'язки); освітні (участь у заходах, що задовольняють бажання вчитися); кар'єрні (шанс отримати престижну роботу); особистісні (підвищення самооцінки); захисні (наприклад, порятунок від негативних емоцій та почуттів)» [15, с. 29-30].

Мотиви волонтерської діяльності з часом змінювалися. На цьому ґрунтується хронологія волонтерського руху, розроблена канадським вченим Р. Стеббінсом. Виокремлюючи три етапи розвитку волонтерства, науковець закладає в основу хронології уявлення про зміни волонтерських мотивацій у різні історичні епохи:

– «перший етап (1300 – 1960 рр.) – визначальним стимулом волонтерства виступає релігія та ідеологія, а волонтерів характеризує внутрішньо мотивуюче почуття обов'язку;

– другий етап (1960 – 1980 рр.) – основне стимулювання розвитку волонтерства походило від діяльності національних держав, які фінансували його розвиток, ініціювали різні програми і проєкти;

– третій етап (1980 р. – сьогодні) – провідною мотивацією стають бажання та можливості організувати своє «серйозне дозвілля» [48].

Аналізуючи історію проявів волонтерства, варто розпочати з досліджування: милосердя, гуманізму, співчуття, благодійності у давніх цивілізаціях, таких як Давній Єгипет, Китай і Індія, оскільки вони наповнюються новим змістом і є частиною морального кодексу всіх релігій та є першими проявами волонтерської діяльності.

Давніх єгиптяни мали уявлення про милосердя як безкорисливість та допомогу. У письмових джерелах Давнього Єгипту зазначаються слова Піопінахта: «Я давав хліб голодному, одягав голого», а у «Повчанні Птахотепа»

говориться: «Не будь жадібним стосовно рідних, молитви смирних могутніші сили» [3, с. 8].

У населення Давнього Китаю існувало чимало моральних заповідей, але любов до ближнього, підтримка та взаємна повага були найважливішими. Саме вони склали поняття «гуманність» (жень), «справедливість і обов'язок» (і), які були введені відомим китайським мислителем Конфуцієм (близько 551 – 479 рр. до н.е.).

Традиції милосердя, гуманного ставлення до ближнього, емпатії були характерними для духовної культури Давньої Індії та зазначалися у гімнах «Рігведи» [3, с. 9].

Таким чином, традиції допомоги людям похилого віку, хворим, немічним та нужденним є невід'ємною частиною культури та соціальних норм усіх давніх цивілізацій. Їх існування було підтверджено задовго до формування вірувань та світових релігій. Поява доброзичливості та милосердя доповнили морально-етичні системи всіх релігій, втілюючись у відповідних нормах і заповідях. Виникненню та активному розвитку філантропії також сприяли християнство, іслам, іудаїзм.

Розвиток суспільства скорегував тлумачення понять «милосердя» та «благодійність». Під постійною реформацією знаходилась практика милосердя. Проте незмінним залишалось розуміння важливості добровільної та безоплатної допомоги тим, хто її потребував.

Доброта, співчуття, милосердя та благодійність завжди були притаманні українцям. Задовго до поширення християнства, князі займалися благодійним служінням. З часом форми служіння змінювалися, але суть залишалася незмінною: дієва любов до ближнього [3, с. 10].

Усі наступні покоління князів проявляли велику увагу до благодійності та філантропії, дотримуючись традицій своїх попередників. Вони активно займалися будівництвом богоділень. Князі також виявляли пильну турботу про бідних та полонених, забезпечуючи їхні основні потреби та надаючи допомогу.

Великим проявом благодійності було роздавання свого майна нужденим, великим князем Ростислав Мстиславович.

Важливий вклад у розвиток благодійності, як форми волонтерства у XVI – XVII ст. зробили братства, до складу яких входили переважно представники українського міщанства. Українські гетьмани (Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа та інші) залишили свій вагомий внесок в історію вітчизняного благодійництва та меценатства.

До кінця XVIII століття взаємодія між владою та суспільством та соціальними групами, які потребували допомоги, головним чином базувалась на традиціях церковного милосердя, етиці певних соціальних груп та сільських громад. Ці традиції визначали характер та обсяг наданої допомоги, а також розподіл ресурсів для підтримки малозабезпечених.

На початку XX ст. Київ стає найбільшим благодійним осередком, де благодійність набуває значних розмірів, а її вплив відчувається в багатьох сферах життя.

Після Жовтневої революції концепція благодійності стала розглядатися як явище класового характеру, переважно притаманного буржуазному суспільству. Завдяки поширенню атеїстичної ідеології, благодійна діяльність була оцінена як зайве явище, оскільки державна система охорони здоров'я та соціального забезпечення прийняла на себе функції забезпечення допомоги та підтримки населення.

У радянські часи особиста добровільна робота зводилася до участі в організованій діяльності професійних спілок, комсомолу або піонерії. Від людей очікувалося, що вони виконують своє «суспільне навантаження» шляхом активної участі в цих організаціях та допомоги в соціальних і культурних програмах, спрямованих на розвиток суспільства.

Починаючи з 24 серпня 1991 року, з набуттям Україною незалежності розпочинається відродження благодійності, яка розглядається як особиста та добровільна справа конкретної людини, яка знаходиться поза сферою

державного управління та реалізується без впливу державної політики. [3, с. 12].

Після отримання незалежності Україна почала свій шлях у волонтерському русі. У 1992 році перші волонтери з'явилися у представництві Корпусу миру США. Вони працювали за двома програмами, спрямованими на економічний розвиток та впровадження і навчання англійської мови.

У 1997 році було створено Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», який почав активно займатися розвитком та підтримкою волонтерського руху в країні. Цей центр зосередив свою діяльність на кількох напрямках, спрямованих на підлітків і молодь. Одним з напрямів діяльності була розробка та проведення різноманітних тренінгів, спрямованих на розвиток життєвих навичок у молоді. Крім того, спеціалісти центру навчали фахівців, які працюють з підлітками та молоддю, у питаннях попередження негативних соціальних явищ. Також центр організував і проводив різноманітні форуми, фестивалі та акції, спрямовані на розвиток та підтримку здібностей у молоді.

У травні 1998 року Україна запустила регіональну програму "Ініціативи по роботі на добровільних засадах", яка була ідеєю Нью-Йоркського Інституту Відкритого Суспільства, відомого як Фонд Сороса. Головна мета програми полягала у відновленні руху волонтерів як основи громадського суспільства та демократичних перетворень, а також у збільшенні обсягу добровільної праці громадян, спрямованої на вирішення конкретних проблем. У початковому періоді незалежності України волонтерство було переважно спрямоване на гуманітарну та медичну допомогу.

Дослідження розвитку волонтерського руху в провідних країнах світу є важливим аспектом. Так, у Великій Британії волонтерство виникло ще з часів середньовічних волонтерських лікарень. Організоване волонтерство в інших країнах з'явилося в XIX столітті з появою благодійних організацій, таких як Армія Спасіння (1865 р.), Товариство організованої благодійності (1869 р.) та Британський Червоний Хрест (1870 р.), які залучали добровольців для допомоги нужденним та для виконання своїх задач, як благодійної організації.

Під час Першої світової війни населення країни допомагало благодійним організаціям воєнного часу, і, як наслідок, після війни було засновано тисячі волонтерських організацій. На сьогодні волонтерство міцно вкорінилося в країні, про що свідчать чисельні соціологічні дослідження [15, с. 31].

Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під охороною ЮНЕСКО було створено після першої світової війни у Франції.

Слово «волонтер» походить від французького – «volontaire», англійського – «volunteer», які беруть свій початок від латинського – «voluntarius» та означають «доброволець» чи «бажаючий». На XI Всесвітній конференції Міжнародної Асоціації добровільних зусиль, що відбулася 14 вересня 1990 року в Парижі, була ухвалена Загальна Декларація про волонтерську діяльність, в якій така «діяльність визнається як засіб соціального, економічного, культурного та екологічного розвитку» [32, с. 24].

В США волонтерство зародилося під час Громадянської війни 1861–1865 років. У цей час жінки активно приєднувались до жіночих благодійних товариств, де вони займались виготовленням та ремонтом наметів, шиттям уніформи та пов'язок для військових потреб. Багато жінок добровільно вступали в ряди медсестер та допомагали пораненим на полі бою.

Під час Великої депресії 1930-х років, коли безліч американців страждали від безробіття та голоду, відбувається розквіт волонтерської діяльності. У таких важких умовах з'явилася потреба в благодійних послугах, і волонтери почали активно створювати кухні та притулки для бездомних. Пізніше, у 1961 році, Президент Кеннеді заснував організацію «Корпус Миру», яка фінансується урядом США і об'єднує громадян, бажаючих працювати за кордоном.

Після фінансової кризи 2008 року в США відбувся занепад волонтерського руху, через зниження зв'язків між громадами. Однак, новий розквіт волонтерського руху наступив з початком пандемії коронавірусу, масових протестів після смерті Джорджа Флойда та виборів у 2020 році.

У другій половині XIX століття в Німеччині було створено першу добротинну спілку для допомоги бідним. Волонтерство виявлялося у формі

добровільної праці, місіонерів та сестер милосердя. Німеччина не вважається класичною волонтерською нацією, подібно до Великої Британії чи США, але принцип субсидіарності відіграє важливу роль у волонтерській діяльності країни. Цей принцип передбачає, що неприбутковим організаціям надається перевага в наданні основних соціальних послуг порівняно з державними службами.

На сучасному етапі розвитку волонтерства у світі спостерігається збільшення кількості людей, які беруть участь у волонтерській діяльності, посиленням уваги політиків до пошуку напрямів його підтримки, підвищення зацікавленості дослідницьких організацій до вивчення впливу на суспільство та окремих індивідів волонтерства.

Інтерес вчених до волонтерства зростає з кожним роком, що підтверджується збільшенням загальної кількості публікацій, опублікованих у базах даних Web of Science та Scopus. [15, с. 5].

Засади волонтерства були впроваджені такими відомими вченими, як Т. Мор та А. Дюнан. Сучасний стан та особливості волонтерського руху досліджували науковці з різних країн, серед яких К. Хаджи-Міцева, Г. Чейнен, М. Бостанджогло, Р. Колосова, Д. Эберли, М. Фурлан, О. Щекова та інші [22, с. 73].

Наукова спільнота (Р. Ларсен, О. Акімова, В. Бочарова, В. Петрович, В. Воронов, Т. Дружченко, Б. Вульфів, Д. Хепурт, О. Главник, , Н. Івченко, Ю. Поліщук, Н. Романова, та ін.) описують волонтерську діяльність як безоплатну, добровільну працю, що ґрунтується на гуманних ідеалах, спрямовану на допомогу іншим людям, підкреслюючи, що волонтерство є способом задоволення особистих і соціальних потреб шляхом внесення внеску у допомогу спільноті.

Такі вчені як Б. Сіррі, Л. Артюшкіна, Ю. Мацкевич, Л. Радченко А. Морев, А. Поляничко, трактують волонтерську діяльність як спеціалізовану допомогу у різних сферах діяльності людини.

В. Бочарова, З. Бондаренко, А. Капська, Р. Вайнола досліджують волонтерську діяльність як форму громадської активності особистості, яка спрямована на розв'язання соціальних проблем та сприяє формуванню професійно значимих якостей соціального працівника.

Волонтерська робота, згідно з висловленнями дослідників, таких як В. Бочарова, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, А. Мудрик, Є. Холостова та ін., має визначену мету і спрямовується на досягнення певних цілей і результатів. Ціль волонтерської роботи полягає в сприянні особистісному та професійному розвитку, самовираженні та соціалізації особистості. Волонтери надають допомогу тим, хто її потребує, а також забезпечують соціальну підтримку, захист та допомогу окремим людям, компенсуючи їх втрати життєво важливих умов існування. Крім того, вони займаються реабілітацією громадян з обмеженими можливостями та соціально вразливих груп населення, а також просвітництвом населення та організацією педагогічного середовища [7, с. 41].

Дослідницькі пошуки щодо трансформації українського волонтерського руху в умовах збройної агресії пов'язані з періодами розгортання воєнного протистояння. Так, перша масштабна хвиля досліджень співпала і з першою хвилею активізації волонтерського руху (2014-2016 рр.) у зв'язку зізбройним конфліктом на Донбасі. Зокрема, серед досліджень «першої хвилі» можна відмітити дослідження Інституту соціальної та політичної психології [31, с. 113], роботи Д. Горєлова та О. Корнієвського [13], О. Балакіревої, Т. Бондар та Д. Дмитрука, О. Панькової, О. Касперовича, О. Іценка та багатьох інших. Волонтерство, зокрема, розглядалося як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства, що має потужний внутрішній ресурсний потенціал [31, с. 113]. Д. Веденєєв, О. Турчак у своїх дослідженнях розкривають ризики волонтерської діяльності [8] тощо.

Молодіжні волонтерські програми у громадах, прилеглих до районів, де точаться бойові дії, вивчала група авторів Т. Лях, М. Лехолетова, А. Котелевець, Т. Швед [21, с. 124].

Таким чином, офіційною датою зародження волонтерства є 1859 рік. Протягом XIX століття волонтерство виявлялося у формі добровільної праці, місіонерської діяльності та служби сестер милосердя. Головними напрямками волонтерської діяльності у цей період були боротьба з бідністю та здоров'ям людей. У XX ст. розвиток волонтерської діяльності супроводжувався становленням миротворчого руху, а у XXI ст. альтруїстичні мотиви волонтерської діяльності поступово поступаються місцем прагматично орієнтованої поведінки населення, яке долучається до волонтерських ініціатив.

Аналізуючи роботи різних науковців ми приходимо до висновку, що волонтерська діяльність являє собою предмет інтересу для наукової спільноти як в Україні, так і за її межами. Дослідження волонтерства має великий потенціал для вивчення нових аспектів, розуміння його ролі у суспільстві та внесення позитивного впливу на соціальний розвиток, як у мирний час так і в умовах війни. Подальші наукові пошуки допоможуть розширити наше знання про волонтерську діяльність та сприятимуть покращенню практик волонтерства в Україні та світі.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні ресурси», «волонтерська діяльність», «волонтер», «воєнний стан»

У науковому дискурсі існують три підходи до розуміння поняття «соціальна робота»: навчальна дисципліна, галузь наукових знань, професійна діяльність.

Згідно з Законом України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» соціальна робота визначається «як діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, а також фахівців з соціальної роботи та волонтерів, яка спрямована на соціальну підтримку сімей, дітей та молоді,

забезпечення їхніх прав і свобод, поліпшення якості життєдіяльності, задоволення інтересів та потреб» [41].

Соціальна робота є галуззю наукових знань і професійною діяльністю, що має за мету підтримку і надання кваліфікованої допомоги різним людям, групам або громаді. Вона спрямована на відновлення або розширення їхньої здатності до соціального функціонування, а також сприяє реалізації їхніх громадянських прав і запобігає соціальному виключенню [44, с. 9]

Поняттям «соціальна робота» Т. В. Семигіна визначає як «процес визначення й надання допомоги тим, хто її потребує (індивідам, групам, сім'ям) щодо сприяння вирішенню їх життєвих проблем (економічних, медичних, медикосоціальних, правових, психологопедагогічних, інформаційно-консультативних та інших) з метою відновлення, поліпшення чи самоспонування самовідновлювати та самополіпшувати власні здатності до життєдіяльності» [43, с. 28].

Соціальна робота є професійною діяльністю, яку здійснюють соціальні інституції, державні та недержавні організації, групи та окремі особи. Головна мета цієї діяльності полягає в наданні допомоги особам або групам людей у досягненні успішної соціалізації. Вона стає необхідною, коли в суспільстві відсутні належні умови або коли особисті вади перешкоджають або призводять до ускладнення соціалізації, або навіть відбуваються процеси десоціалізації [25, с. 11].

Соціальна робота, визначена Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи, є практичною професією і академічною дисципліною, спрямованою на сприяння соціальним змінам, розвитку, соціальній згуртованості та самореалізації людей. Вона ґрунтується на принципах соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності. Соціальна робота, підкріплена теоріями соціальної роботи, соціальними і гуманітарними науками, а також місцевими знаннями, мобілізує людей і структури для вирішення життєвих проблем та підвищення рівня благополуччя [28, с. 14].

Отже, поняття «соціальна робота» ґрунтується на трьох підходах, а саме:

- практична професійна діяльність, яка полягає у наданні допомоги та підтримки людям, що перебувають у складних життєвих ситуаціях;
- навчальна дисципліна, яка спрямована на професійну підготовку фахівців;
- галузь наукових знань, яка вивчає принципи, закономірності, моделі та методи соціальної роботи. Вона має свій об'єкт і предмет дослідження, систему наукових понять і категорій, а також розробляє різноманітні методи дослідження.

Відповідно до термінологічно-понятійного словника ресурс – це арсенал засобів і можливостей соціальної роботи, які використовують за необхідності для виконання певного завдання чи вдосконалення дій, зокрема таких, що є надзвичайними або здійснюються у критичній ситуації. З метою підвищення можливостей клієнта соціальний працівник спрямовує дії на мобілізацію його ресурсів.

У зв'язку з цим, у 60-ті роки ХХ століття, у теорії та практиці зарубіжних країн, набула популярності концепція мобілізації ресурсів. Ця концепція передбачає впровадження системи заходів, спрямованих на максимальне задоволення потреб клієнтів та базується на виявленні та ефективному використанні внутрішніх ресурсів (фізичних та психічних) та пошуку й залученні зовнішніх ресурсів, які доступні в суспільстві та навколишньому середовищі.

Робота з внутрішніми ресурсами (інтелект, освіта, професія, цілеспрямованість, воля, мотивація тощо) передбачає активізацію клієнтів – сприяння тому, щоб вони повірили у власні сили, усвідомили свою компетентність і наявні здібності, навчилися самоконтролю та позитивному оцінюванню, вміли керувати собою та своїми соціальними ролями.

Ресурси людські, у соціальній роботі – сукупність знань і вмінь, які одні люди можуть використовувати для допомоги іншим [12, с. 354].

Систематизуючи наукові погляди під поняттям «соціальний ресурс» науковці розуміють характеристику деякого запасу нематеріальних рушійних сил розвитку, соціальних зв'язків, що сформувалися в суспільстві, і соціальних інститутів, обслуговуючих функціонування економіки [45, с. 352].

У науковій публікації О. Б. Кіреєва до соціальних ресурсів відносить всі ті, які має в своєму розпорядженні суспільство, у тому числі матеріальні і духовні. Соціальні ресурси також розглядаються як «можливості, засоби і резерви, що має в розпорядженні суспільство, які воно використовує і які ним можуть бути затребувані для забезпечення різних сфер соціального життя і діяльності. До них відносяться духовні і матеріальні цінності і блага, пов'язані з повсякденними життєвими інтересами людей» [20, с. 123].

Відповідно до думки дослідників, волонтерська діяльність є цінним та унікальним соціальним ресурсом, що включає різноманітні види, форми та методи діяльності. Вона відкриває нові перспективи для активізації духовного, культурного та інтелектуального потенціалу нашої нації [15, с. 5].

Міжнародна спільнота визнає волонтерський рух як ефективний спосіб збереження та підсилення загальнолюдських цінностей, реалізації прав та обов'язків громадян, а також особистісного зростання шляхом розуміння та розкриття людського потенціалу. У Всесвітній Декларації Волонтерства підкреслюється, що волонтерська діяльність є невід'ємною складовою громадянського суспільства, що задовольняє потреби людей у мирі, свободі, безпеці та справедливості.

Починаючи з 90-х років ХХ століття в українській науковій літературі з'являється поняття «волонтерська діяльність». Згідно з висловлюваннями П. Горінова та Р. Драпушка перегляд соціологічних, філософських і тлумачних словників, виданих до цього періоду, підтверджує відсутність цього поняття [15, с. 9].

Соціологічний словник С. А. Купрієнка, опублікований у 2015 році, трактує термін «волонтерство» як «добровільне виконання обов'язків з надання соціальної допомоги, послуг, добровільного патронажу над особами з

інвалідністю, хворими і старезними, а також соціальними групами населення, що опинилися в складних життєвих умовах» [23].

Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи визначає волонтерський рух (volunteer movement) як «доброчинну діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому» [24, с. 30].

Так, В. В. Вашкович визначає волонтерську діяльність як «специфічну форму благодійництва, добровільну, безоплатну діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану» [5, с. 46].

В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко та Т. М. Байдак під волонтерською діяльністю розуміють «окремий вид соціальної активності, ознаками якого є відсутність винагороди (фінансове відшкодування повинне бути менше вартості виконаної роботи), добровільність, користь від діяльності (групі або особам, що одержують винагороду, або суспільству в цілому, навколишньому середовищу)» [2, с. 49].

З точки зору І. Д. Зверєвої, волонтерська робота – це «доброчинна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому» [19, с. 38].

Цікавим є також погляд І. В. Літяги та С. М. Ситняківської на поняття «волонтерська діяльність». Вони вважають, що волонтерська діяльність охоплює будь-яку систематичну, суспільно корисну та мотивовану неприбуткову діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямовану на виконання робіт та надання послуг громадянам, організаціям і суспільству в цілому.

Волонтерська діяльність, на думку К. О. Сидоренка, це «специфічна форма благодійництва, добровільна, безоплатна діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської

допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану» [15, с. 10].

У результаті зміни політичних реалій життя в Україні трактування поняття «волонтерська діяльність» набуває нових рис. Так, О. В. Панькова, О. Ю. Касперович та О. В. Іщенко зазначають, що «на сьогодні під волонтерською діяльністю в Україні розуміють, насамперед, добровільну діяльність громадян чи громадських об'єднань, прямо чи опосередковано пов'язану з допомогою постраждалому від воєнного конфлікту мирному населенню, переселенцям і військовим» [30, с. 27].

Зарубіжні дослідники визначають волонтерство як «комплекс заходів чи вид роботи, реалізований у вільний час без будь-якої грошової компенсації»; як «зобов'язання витратити свій час та енергію на благо суспільства, спільноти, оточуючих людей (не родичів), яке здійснюється за власним вибором, без очікування будь-якої матеріальної винагороди за працю» [49, с. 229].

У статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що «волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». Поняття «волонтер» трактується так: фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги» [37].

В.В. Вашкович зазначає, що «волонтер – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим. Волонтер має право провадити волонтерську діяльність самостійно або як член волонтерської організації; пройти відповідну підготовку (інструктаж) для провадження волонтерської діяльності; підвищувати свою кваліфікацію; провадити волонтерську діяльність у гігієнічних та безпечних умовах; на забезпечення в разі необхідності спеціальним одягом, взуттям та інвентарем, велосипедами, проїзними квитками в міському транспорті загального користування; підтримувати зв'язки з волонтерськими організаціями інших країн» [6, с. 7].

В наші дні волонтер – це особа, яка добровільно надає допомогу безоплатно тим, хто потребує чужої підтримки.

З. П. Бондаренко, досліджуючи різні підходи до визначення волонтерства, відзначає, що це поняття, яке використовують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, тотожне поняттю "добровільна діяльність". Згідно з його висновком, волонтером може вважатися громадянин, який добровільно бере участь у вирішенні соціально важливих проблем, надаючи свою працю безоплатно [3, с. 15].

Проблематика визначення поняття «війна» та його відмежування від суміжних понять є предметом активної наукової дискусії, і вирішення цього питання має значення як у теоретичному, так і у практичному аспекті. Відсутність широко визнаного та узгодженого юридичного визначення ускладнює юридичну кваліфікацію збройних конфліктів, подій та дій, а також призводить до появи безлічі їх інтерпретацій.

Згідно з Х. Н. Бехрузом, у сучасному міжнародному праві відбулася зміна у підході до термінології, де поняття "війна" було замінено поняттям "збройний конфлікт". Цей крок вважається більш об'єктивним та широким за змістом, оскільки дозволяє охопити більшу кількість ситуацій. Таке рішення враховує сучасну реальність та різноманітні форми конфліктів, що виникають у світі.

Внаслідок цих змін, у статуті ООН використовує більш об'єктивні терміни, такі як «застосування сили», «порушення миру», «агресія» та інші, замість самого поняття «війна». У сучасному Міжнародному гуманітарному праві також відсутнє чітке визначення збройних конфліктів. Відповідні конвенції стосуються різних видів таких конфліктів. Проте, навіть в цих конвенціях не надаються достатньо точні критерії для однозначного визначення змісту кожної з цих категорій без ризику двозначності [1, с. 560].

Відповідно до Закону України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ, зі змінами від 15.04.2023 р. на території країни відбувається «збройна агресія, яка трактується як застосування іншою державою або групою

держав збройної сили проти України» [39]. Визначення поняття «війна» відсутнє у вітчизняному діючому законодавстві.

Суттєвий вплив на дослідження організації волонтерської діяльності в умовах війни чи в умовах збройною агресії відсутній. Тому надалі вказані поняття будуть розглядатися, як тотожні.

Згідно з чинним законодавством України, воєнний стан є спеціальним правовим режимом, який вводиться в Україні або в певних її територіальних зонах у випадку збройної агресії або загрози нападу, що становить небезпеку для державної незалежності України та територіальної цілісності. Цей режим передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування необхідних повноважень для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки. Крім того, воєнний стан включає тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, протягом визначеного строку, обумовленого загрозою.

Отже, ми здійснили загальний огляд та інтерпретацію основних понять дослідження, організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Наступним етапом дослідження є обґрунтування методів та принципів дослідження.

1.3. Принципи та методи дослідження волонтерської діяльності як напрямку соціальної роботи в умовах воєнного стану

Для більш змістовного опису та аналізу даної теми необхідно зазначити принципи та методи, які ми будемо використовувати, для більш поглибленого та об'єктивного дослідження організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

В нашому дослідженні організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, ми використовували загально наукові принципи, а саме:

принцип об'єктивності, принцип єдності логічного та історичного, принцип системності.

Головним принципом будь-якого наукового дослідження є методологічний принцип об'єктивності, який виявляється у всебічному урахуванні факторів, що впливають на певне явище, а також у використанні адекватних дослідницьких підходів і засобів, спрямованих на отримання правдивого знання про досліджуваний об'єкт [4, с. 111]. Згідно з принципом об'єктивності при проведенні нашого дослідження ми враховували різні точки зору науковців, спиралися на об'єктивні знання та результати теоретико-прикладних досліджень.

У кожному дослідженні важливим принципом є єдність логічного та історичного, який передбачає не лише вивчення історичного контексту об'єкта у минулому, але й аналіз його сучасного стану, а також прогнозування його майбутнього розвитку [4, с. 112]. Дотримуючись даного принципу, ми розглянули особливості виникнення, становлення та розвитку волонтерської діяльності.

Принцип системності – досліджуваний об'єкт повинен розглядатися як певна цілісність, у якій слід виявити її внутрішню структуру, склад і взаємозв'язок її елементів. Використання цього принципу зумовило розглядати волонтерську діяльність, як єдину систему зі своєю цілісністю, структурою та елементами.

І. Санжаревський зазначає, що «метод – це спосіб досягнення визначеної мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів і операцій практичного або теоретичного пізнання дійсності» [4, с. 58].

Використання загальнонаукових методів теоретичного дослідження сприяє всебічному дослідженню організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Нами було використано такі методи, як: абстрагування, аналіз і синтез та аналогія.

Метод абстрагування включає в себе уявне відсторонення від несуттєвих характеристик, ознак, зв'язків та відносин, що відносяться до досліджуваних

об'єктів та явищ. В той же час, метод передбачає виділення та фіксацію однієї або кількох суттєвих (цікавих для дослідника) аспектів та властивостей об'єкта [17, с. 23]. За допомогою методу абстрагування ми сфокусували увагу на істотних та важливих особливостях організації волонтерської діяльності

Метод аналізу та синтезу включає розбиття цілого на складові елементи, що означає виділення ознак предмету дослідження з метою вивчення їх окремо як частини цілісного уявлення. Проведення ретельного аналізу є важливим засобом забезпечення логічності викладу матеріалу дослідження, що гарантує його послідовність та чіткість [17, с. 24]. Даний метод надав змогу виявити складові; структуру; норми та особливості функціонування волонтерської діяльності, проаналізувати їх окремо та на основі отриманих результатів виявити умови, фактори розвитку та змін.

У ширшому розумінні, поняття аналогії (від грецького «*analogia*» – відповідність) використовується для опису подібності, відповідності та подібних рис між об'єктами і явищами. Аналогія має значення для пізнання, оскільки вона є одним з активних методів дослідження, особливо на початковому етапі пізнавального процесу [17, с. 26].

Метод аналогії нами було використано при порівнянні основних понять дослідження, з метою виявлення спільного та відмінного, а також виявлені ознаки та особливості волонтерської діяльності у мирний та воєнний стан та у процесі суспільного розвитку.

Важливим є використання практичних методів дослідження, а саме аналіз документів (контент-аналіз).

Контент-аналіз є одним з широко застосовуваних і дієвих методів збору первинної інформації. Цей метод дозволяє відтворити духовне і матеріальне життя суспільства, при цьому документи передають не лише події та факти соціальної дійсності, а й реєструють розвиток усіх засобів виразності, зокрема структуру мови [11, с. 26]. Під час дослідження організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану за допомогою контент-аналізу ми проаналізували державні та урядові нормативно-правові акти, статистичні дані,

наукові видання та публікації та інші документи, які представляли інтерес для аналізу вказаної теми.

Аналізуючи роботи різних науковців ми приходимо до висновку, що волонтерська діяльність являє собою предмет інтересу для наукової спільноти як в Україні, так і за її межами. Дослідження волонтерства має великий потенціал для вивчення нових аспектів, зрозуміння його ролі у суспільстві та внесення позитивного впливу на соціальний розвиток, як у мирний час так і в умовах війни. Подальші наукові пошуки допоможуть розширити наше знання про волонтерську діяльність та сприятимуть покращенню практик волонтерства в Україні та світі.

Таким чином, принципи та методи дослідження обґрунтовані. У дослідженні організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану використовувалися принципи: об'єктивності, єдності логічного та історичного, системності. Основними методами дослідження є: абстрагування, аналіз і синтез, аналогія та контент-аналіз.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Роль і місце волонтерської діяльності у громадянському суспільстві в умовах воєнного стану

Волонтерська діяльність є фундаментом громадянського суспільства, як прояв самоорганізації людей для надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує. Самоорганізаційні процеси, які спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією та потребами у повоєнного відновлення України є одним з найбільших потужних проявів мобілізації соціальних ресурсів громадянського суспільства.

Як зазначає О. В. Панькова: «яскравим проявом самоорганізації став «спалах» волонтерської активності українців, що розкриває потужну силу громадянського суспільства, як суб'єкта суспільних перетворень в Україні. Волонтерство виступає гнучким та ефективним внутрішнім механізмом соціальної самоорганізації громадян України, що мобілізує і спрямовує ресурси для збереження життя і здоров'я громадян, для розв'язання гострих проблем соціально-економічного, безпекового й іншого характеру в критичних ситуаціях, в форс-мажорних обставинах. Такий чинник не є типовим для активізації волонтерського руху в інших країнах світу. Це – наша українська специфіка» [31, с. 113].

З кожним роком волонтерська діяльність в Україні набирає обертів, особливо починаючи з грудня 2013 року волонтерство перелаштувалось на потреби, що виникли у зв'язку з початком військової агресії Росії. Так, у розвитку волонтерської діяльності в умовах війни в Україні умовно можна виділити дві хвили:

– перша хвиля розпочалася з подій Революції Гідності (з грудня 2013 року), продовжилася у зв'язку з анексією Криму та окупацією частини Донбасу (березень 2014 року). Хронологічною межею цієї хвилі можна вважати 2016

рік, коли лінія зіткнення певною мірою стабілізувалася, а збройний конфлікт перейшов у «заморожену фазу». Період 2014-2016 рр. був ознаменований безпрецедентним «спалахом» волонтерської активності українських громадян.

Державні органи влади дуже повільно реагували на нові виклики та небезпеки. Волонтерські організації брали на себе функції держави щодо гуманітарної допомоги силовим структурам та постраждалим громадянам, що значно зменшило негативні наслідки недостатньої рівноваги в системі державного управління та обмежених ресурсних можливостей під час збройного конфлікту. Перша хвиля волонтерства відрізнялася стихійністю, спонтанністю та масовими проявами героїзму у рятуванні життя та здоров'я громадян і бійців.

Ефективності українського волонтерства першої хвилі перешкождали неузгодженість взаємодії між державною владою; нескоординованість між волонтерськими структурами, недостатня інституціоналізованість і законодавча нерегламентованість діяльності волонтерів.

Волонтерство активно зосереджувало свої зусилля на декількох пріоритетних напрямках. Перш за все, це включало забезпечення основних потреб ВПО та військовослужбовців. Крім того, волонтери надавали необхідну медичну допомогу потерпілим, виконували завдання щодо перевезення тіл загиблих, пошуку зниклих безвісти та сприяли обміну полоненими. Були випадки поширення шахрайства та псевдоволонтерства, коли недобросовісні особи намагалися скористатися ситуацією для особистої вигоди.

– друга хвиля розпочалася з повномасштабної збройної російської агресії проти України (з 24 лютого 2022 року) та вибухоподібно ініціювало волонтерський рух, який відновився фактично миттєво, масово, з новою силою і потужністю. При цьому набутий протягом 2014-2016 рр. досвід громадської самоорганізації в сфері волонтерства, безумовно, став міцним підґрунтям для цього. Суттєво зріс рівень скоординованості й співпраці волонтерських організацій з державними органами для надання необхідної допомоги цільовим

групам. Масовими стали прояви героїзму простих українських громадян, але й масштаби руйнівних наслідків війни, людських втрат незрівнянно більшими.

Значно розширилось використання цифрових, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), мережевих технологій. Це сприяло формуванню систематичної координаційної структури волонтерської допомоги на регіональному рівні в Україні, з орієнтацією на різні види надання допомоги. Активно створюються спільні веб-платформи, портали у форматі держава та волонтерські структури для зміцнення обороноздатності, надання допомоги як ЗСУ, так і постраждалому населенню. Суттєво зросла інституціоналізованість волонтерської діяльності, сталість волонтерських структур, підвищилася прозорість діяльності волонтерів, знизився рівень шахрайства й псевдоволонтерства.

Міжнародна допомога Україні набула значного масштабу. Система обліку допомоги, яка надходить від донорів, стала більш прозорою та відкритою для внутрішніх і міжнародних партнерів.. Значно зросла спроможність волонтерських структур постачати високотехнологічне обладнання для ЗСУ.

Більш розвиненою стала система законодавчої регламентованості волонтерської діяльності, протидія шахрайству, посилення соціального захисту і прав волонтерів в умовах бойових дій [31, с. 115].

Порівняння двох хвиль прояву волонтерської діяльності в умовах війни визначає особливості його діяльності у нинішньому стані, а саме: волонтерська діяльність починаючи з 2022 р. набуває загальнонаціональний вимір та масштабується допомога від міжнародної спільноти; зберігається досвід самоорганізованості українських громадян, для здійснення волонтерської діяльності; спостерігається зростання рівня скоординованої співпраці волонтерських організацій з державними органами, створюються спільні веб-платформи волонтерських організацій з державними структурами вищого рівня; створено ефективну та прозору для внутрішніх та міжнародних партнерів систему обліку волонтерської та благодійницької допомоги в онлайн форматі,

яка надходить від донорів для потреб ЗСУ та постраждалим громадянам; волонтерська допомога значно розширилася і набула більшого масштабу як для української армії, так і для громадян; волонтери продемонстрували високу організаційну й фінансову спроможність, забезпечуючи високотехнологічним військовим обладнанням, таким як квадрокоптери, безпілотники, бойові та розвідувальні дрони, багатоцільові комплекси БПЛА, сучасні системи зв'язку та броньовані автомобілі, та доставляючи їх на місця призначення. ІКТ стали потужним інструментом інституціоналізації волонтерського руху в Україні. Сформувалися потужні волонтерські структури з високим авторитетом та довірою. Використання цифрових ресурсів знизило можливості для шахрайства та псевдоволонтерства. [31, с. 121].

Збройної агресії Росії проти України дала новий поштовх до розвитку волонтерства як важливого суспільного явища та виокремлення окремого важливого напрямку, як волонтерська діяльності у військовій сфері.

Перед появою волонтерської діяльності в сфері обороноздатності держави, волонтерський рух був обмеженим і його інституціоналізація відбувалась повільно і нечітко, без значного впливу на суспільство. Однак, під час антитерористичної операції волонтерський рух став важливим фактором громадянської активності, і його інституціоналізація отримала чіткий і сформований характер.

Волонтерство об'єднує громаду волонтерів, які спеціалізуються у різних видах діяльності, таких як збір коштів на постачання обладнання, медикаментів та іншого і доставка їх до зони військових дій. [6, с. 54].

Індивідуальні волонтери активно займалися різними формами добровільної допомоги, такими як: виготовлення сіток для маскування, пошук необхідного обладнання для армії, збір та передача продуктів харчування військовим, готування їжі для військових, збір коштів на потреби армії, участь у евакуації населення, збір ліків для передової та госпіталів, збір речей та необхідних продуктів для переселенців, забезпечення кормом притулків для тварин і зоопарків [15, с. 114].

Найбільше волонтерів на початку війни працювали в гуманітарних штабах (32%) і надавали допомогу Збройним Силам України (22%), про що свідчать результати опитування, проведеного міжнародним молодіжним проєктом ЮНІСЕФ U-Report у червні 2022 року [9].

Вражає робота волонтерів західних областей України, пов'язана з евакуацією населення. На львівському залізничному вокзалі волонтери з'явилися на третю добу війни. Ініціативні місцеві підприємці, представники ОДА, небайдужі містяни почали кооперувати сили для ліквідації хаосу.

Побудова ефективної логістичної системи була необхідною для успішного отримання гуманітарної допомоги з-за кордону. У той час група волонтерів, відповідальних за доставку вантажів, стикалася з рядом складнощів, одним із яких було обмежене постачання необхідних товарів в Європі та висока ціна на наявні товари. Також виникли проблеми зі залученням водіїв. Цю ситуацію вдалися вирішити шляхом залучення жінок-волонтерок та чоловіків похилого віку, надалі було створено систему «Шлях», яка затверджена у постанові Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 і від 3 березня 2022 р. № 194» від 20 травня 2022 року № 615, якою змінено порядок і умови виїзду водіїв, які виконують транспортування для потреб Збройних Сил, інших військових формувань, а також медичних та гуманітарних вантажів [36].

Українською волонтерською службою було розроблено інструкцію «8 способів допомогти Україні в тилу», які відображає види волонтерської роботи під час війни, а саме: фінансова допомога українській армії; робота у штабах гуманітарної допомоги; для людей з медичною освітою – чергування на локації та надання медичної допомоги; допомога зі спорядженням та одягом для захисників, плетіння маскувальних сіток, пошиття теплого одягу та інше; автоволонтерство; транспортування переселенців з місцевих вокзалів до організованих місць ночівлі; онлайн-волонтерство та ІТ-армія України – блокування ворожих сайтів та розповсюдження правдивої інформації; участь у

територіальній обороні міста; допомога за кордоном – послуги з пошуку житла, роботи, оформлення документів.

На сьогоднішній день в Україні існує значна кількість волонтерських організацій, які з 2014 року надають підтримку українській армії, Національній гвардії та іншим формуванням, включаючи добровольчі загони.

Благодійний фонд допомоги армії «Повернись живим» активно функціонує ще з 2014 року. Фонд закуповує обладнання, яке допомагає рятувати життя військових, автомобілі, системи захисту та розвідки. У Фонді проводять аналіз, який служить основою для прийняття майбутніх оборонних рішень держави. Вони також реалізують проекти, спрямовані на підтримку ветеранського підприємництва та спортивної реабілітації, а також займаються навчанням саперів, операторів безпілотних літальних апаратів (БПЛА), артилеристів і снайперів, а також домедичній допомозі.

«Благодійний фонд Сергія Притули» здійснює забезпечення українських воїнів засобами зв'язку, оптичними пристроями, дронами та БПЛА, транспортом і засобами тактичної медицини та надає допомогу цивільним в окупації та прифронтових містах і селах.

«Армія SOS» має такі напрями діяльності фонду: виготовлення безпілотних літальних апаратів і розвідка за їх допомогою; має 4 польотні групи та веде постійне чергування на фронті; закупівля та програмування планшетів для артилеристів (розроблено авторське програмне забезпечення «Кропива»); інше технічне та речове забезпечення військових; допомога волонтерській групі «Діти героїв України», яка займається підтримкою сімей військових.

Метою «Підтримай армію України» є залучення свідомих громадян та представників бізнес-спільноти для надання оперативної матеріально-технічної підтримки Збройним Силам України та іншим силовим структурам.

Основними напрямками діяльності благодійного фонду «Корпорація монстрів» є: забезпечення потреб армії та лікарень; допомога

випускникам дитячих будинків; гуманітарна допомога людям, які її потребують.

Всеукраїнське об'єднання «Патріот» займається наданням матеріальної та соціальної підтримки військовим. Зібрані кошти використовуються волонтерами для придбання касок, форми, зброї та амуніції для солдат, які знаходяться на фронті.

«ДемАльянс допомога» надає соціальну, психологічну, інформаційну та юридичну допомогу родинам воїнів та проводить навчання психологічної самопомоги.

Фонд «UNITED 24» зосереджує свої зусилля на фінансовій підтримці Збройних Сил України, задоволенні медичних та гуманітарних потреб цивільного населення і відновленні інфраструктури в регіонах. Ініціативу з запуску цього фонду взяв на себе Президент України Володимир Зеленський.

Група «КОЛО» складається з провідних менеджерів великих українських компаній і спрямовує свої зусилля на надання технічного обладнання Збройним Силам України.

Організація «Згряя» співпрацює з численними іншими волонтерськими групами і координує поставки гуманітарних вантажів для цивільного населення і військових.

Зазначений перелік волонтерських організацій є неповним, але свідчить про різні напрями діяльності волонтерського руху в умовах війни.

У березні 2021 року була створена Волонтерська Платформа спільними зусиллями Української волонтерської служби, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та ІТ-компанії SoftServe, з підтримкою Міністерства молоді та спорту. Ця платформа була створена з метою об'єднати волонтерські організації та індивідуальних волонтерів з усієї України та стати важливим інструментом, який допомагає волонтерам оперативно реагувати на потреби тих, хто потребує допомоги [15, с. 117-120].

Таким чином, діяльність великої кількості волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів в Україні виступає гнучким та ефективним

внутрішнім механізмом соціальної самоорганізації громадян України, що мобілізує і спрямовує ресурси для збереження життя і здоров'я населення, для розв'язання гострих проблем соціально-економічного, безпекового й іншого характеру в критичних ситуаціях та в умовах війни. Тим самим підтверджуючи вагоме значення для держави та суспільства України.

2.2. Організаційно-правові засади волонтерської діяльності в мирний та військовий час в Україні

Волонтерство є одним із головних інститутів концепції громадянського суспільства, який виступає базовим інститутом самоорганізації суспільства.

У правовому полі волонтерської діяльності в Україні встановлені норми, які базуються на Конституції України, законах, міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою України, а також на інших нормативно-правових актах, що регулюють цю сферу [27, с. 115].

Основні принципи, що обґрунтовують фундаментальну роль волонтерства як основи для розвитку громадянського суспільства, визначені у Загальній декларації волонтерства, яка є одним з ключових міжнародних документів, визначаючих принципи розвитку волонтерського руху. Значення волонтерства на світовому рівні було визнано вже у 2001 році, коли 126 державами-членами Організації Об'єднаних Націй була ухвалена резолюція Генеральної Асамблеї ООН, що закликає до сприяння та підтримки волонтерства після завершення Міжнародного року волонтерів.

Україна у цей час визначає пріоритетним стратегічним напрямком державної політики розвитку громадянського суспільства сприяння розвитку волонтерства, яке є однією з форм громадської активності, відіграючи важливу роль у формуванні громадянського суспільства [16, с. 10].

Законо України «Про волонтерську діяльність» визначає сутність, особливості, принципи та методи, напрямки діяльності, фінансування та правове поле волонтерства в Україні. Також зазначається правовий статус

волонтера та волонтерської організації. Так, займатися волонтерською діяльністю та бути волонтером може: громадянин України, іноземець або особа без громадянства, який перебуває в Україні на законних підставах та мають повну дієздатність. Особи віком від 14 до 18 років можуть здійснювати волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника.

Держава повинна сприяти громадській ініціативі щодо волонтерської діяльності, забезпечуючи захист прав, свобод і законних інтересів волонтерів, отримувачів волонтерської допомоги, а також організацій та установ, які залучають волонтерів.

Органи державної влади та місцевого самоврядування повинні створювати сприятливі умови для волонтерської діяльності, підвищуючи її суспільний престиж та сприяти її розвитку, підтримці та заохоченню.

Державна підтримка волонтерської діяльності може включати надання правової, організаційної, методичної та інформаційної допомоги волонтерам, організаціям та установам, які залучають волонтерів. Також можуть розроблятися та впроваджуватися загальнодержавні цільові програми з підтримки розвитку волонтерства. Держава може надавати інші види державної підтримки відповідно до законодавства, щоб сприяти волонтерській діяльності в Україні [37].

Одним з істотних нормативно-правових актів, який регулює сферу діяльності волонтерських організацій, є Закон України «Про громадські об'єднання». Згідно з цим законом, громадське об'єднання є добровільним об'єднанням фізичних або юридичних осіб, яке має на меті здійснення та захист прав і свобод, задоволення суспільних інтересів, включаючи економічні, соціальні, культурні, екологічні та інші аспекти. Волонтерські об'єднання також входять до цього визначення, охоплюючи групи волонтерів, які добровільно об'єднуються з метою виконання волонтерських завдань і здійснення суспільного внеску [38].

Після проходження процедури реєстрації громадської організації як волонтерської, волонтерські організації набувають статусу адміністративних правосуб'єктів [29, с. 317].

Організаційно-правове регулювання волонтерської діяльності полягає у:

- створенні належних умов для того, щоб волонтерська діяльність функціонувала належним чином;
- розробці належної нормативно-правової бази;
- контролі та нагляді за дотриманням волонтерськими організаціями законодавства та притягненні винних до відповідальності [14, с. 268].

У новій редакції Закону України «Про волонтерську діяльність» було розширено можливості волонтерської діяльності, що призвело до більшої різноманітності сфер, що дозволяє здійснювати допомогу у таких напрямках:

- соціальна підтримка малозабезпечених та уразливих груп населення;
- догляд за хворими, особами з інвалідністю та іншими, які потребують допомоги;
- допомога постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій та збройних конфліктів та збройної агресії;
- підтримка осіб з обмеженими можливостями;
- охорона природи та культурної спадщини;
- підтримка громадських та культурних заходів;
- допомога у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- підтримка Збройних Сил України, військових формувань, правоохоронних органів, державної влади;
- допомога внаслідок збройної агресії та післявоєнного відновлення;
- підтримка постраждалих від конфліктів та терористичних актів;
- підтримка національної ідентичності;
- підтримка пробації та реабілітації засуджених та соціальна адаптація осіб, які відбули покарання;
- допомога постраждалим від інфекційних хвороб та епідемій;

– захист та рятування тварин та інші напрями, які не суперечать законодавству.

Зазначені види допомоги можуть надаватися в онлайн-режимі через Інтернет та інші телекомунікаційні мережі [37].

Збройна агресія Росії проти України призвела до внесення змін у Податковий кодекс України, щодо звільнення від оподаткування коштів, які були зібрані фізичною особою на її особистий розрахунковий рахунок з метою благодійної допомоги [40].

Деякі аспекти волонтерської діяльності як складової частини соціальної роботи регулюються законами України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII (у ред. від 27.04.2022 р.) та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. № 2558-III (у ред. від 15.12.2021 р.) [40; 41].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783, прийнято Положення про Національну соціальну сервісну службу України (Нацсоцслужбу), яка є центральним органом виконавчої влади. Ця служба відповідає за реалізацію державної політики у сфері волонтерської діяльності та її діяльність координується КМУ через Міністерство соціальної політики [34].

Волонтерська діяльність засновується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності та неприбутковості.

Таким чином, огляд організаційно-правових засад, що регулюють волонтерську діяльність в Україні, засвідчив значну кількість нормативно-правових актів та їх постійне удосконалення. Ґрунтовна законодавча база волонтерської діяльності є свідченням визнання державою ролі волонтерства як основи громадянського суспільства, але постає питання про ефективну реалізацію механізмів взаємодії держави та волонтерських організацій на практиці.

2.3. Порівняльний аналіз волонтерської діяльності в Україні та інших країнах світу в умовах воєнного стану

У контексті війни, волонтерство стає особливо важливим. Традиційно, термін «волонтер» визначався як «особа, яка добровільно вступає на військову службу». Проте, сучасне волонтерство вийшло за межі військових зв'язків. Воно розвивається з фокусом на надання допомоги всім, хто цього потребує.

Під час Першої та Другої світових війн медична допомога пораненим військовим, стала одним з найяскравіших прикладів волонтерської діяльності.

Приклади волонтерської діяльності в умовах війни, зокрема під час світових конфліктів, відіграють значну роль у формуванні і розвитку волонтерського руху в усьому світі. Саме в той період організація Червоний Хрест активно функціонувала практично у всіх країнах світу.

Сучасний стан розвитку волонтерської діяльності, у провідних країнах світу характеризується зростанням рівня залученості населення до цього руху, посиленням уваги політиків до пошуку напрямів його підтримки, підвищенням зацікавленості дослідницьких організацій до вивчення його впливу на суспільство та окремих індивідів.

Завдяки розробці англійської компанії Charities Aid Foundation (CAF), з'явилась можливість використовувати Всесвітній індекс благодійності (World Giving Index) для аналізу рівня залученості населення різних країн до волонтерської діяльності. Рейтинг ґрунтується на дослідженнях, проведених Американським інститутом громадської думки (Інститутом Геллапа) у 153 країнах світу. При формуванні індексу враховуються три основні аспекти: частота надання допомоги незнайомим людям, фінансові внески до благодійних організацій та участь у волонтерській діяльності.

У 2020 році рейтинг благодійності очолила Індонезія. В ТОП-10 потрапили Кенія, Нігерія, М'янма, Австралія, Гана, Нова Зеландія, Уганда, Косово, Таїланд.

У 2020 році Україна зайняла 20-те місце в рейтингу. Проте, у 2021 році вона просунулась до топ-10 країн, піднявшись з 151-го місця у 2010 році на 10-

те місце у 2021 році. Це робить Україну єдиною європейською країною, яка знаходиться у першій десятці рейтингу. Згідно з експертами, такий прогрес було досягнуто завдяки підвищенню рівня життя населення, впровадженню нових творчих форм благодійності та збільшенню потреби в благодійній допомозі через пандемію COVID-19.

Перше місце, яке Індонезія займає у цьому рейтингу, пояснюється популярністю традиційної форми ісламської благодійності – закяту. Друге місце посіла Кенія, а третє - США, яка має один з найвищих рівнів залученості населення до волонтерства [42].

За результатами дослідження «Нові тенденції розвитку волонтерства в Європейському Союзі» відзначається, що в Європі приблизно кожна п'ята особа віком від 16 років активно залучена до волонтерської діяльності. Однак рівень волонтерства в різних країнах Європи значно відрізняється, і це головним чином пов'язано з історичними та політичними особливостями [47].

У багатьох країнах Європи, особливо серед віруючих громадян, волонтерство є прийнятою практикою. У світлі світської етики, в деяких державах існує система соціальних норм, яка передбачає, що будь-який член суспільства може користуватися соціальними ресурсами, якщо він бере участь у волонтерській діяльності. Ці принципи закріплені у законодавстві та пов'язані з рядом соціальних норм. Основою формування волонтерства як соціальної норми є особистий самостійний вибір людини. У деяких країнах існує довга традиція волонтерства, і тому сектор волонтерства розвинений, наприклад, у Великобританії. У країнах, що колись були частиною пострадянського простору, таких як Болгарія, Словаччина та Румунія, волонтерство знаходиться на стадії формування.

Згідно із даними отриманими у дослідженні: «Світовий рейтинг благодійності» найвищий рівень залученості населення до волонтерства серед європейських країн спостерігається у Франції (29%), найнижчий — у Сербії (9%), друге місце займає Швейцарія (27%), третє місце – Нідерланди (26%), четверте – Польща (25%), п'яте – Сполучене Королівство Великої Британії та

Ірландії (24%), шосте – Данія (23%), сьоме – Словачія (19%), восьме – Болгарія (18%), дев'яте – Швеція (17%).

Високе значення рівня залученості населення до волонтерства (27%) має і Швейцарія, що теж пов'язане з давніми традиціями.

Організація волонтерської діяльності характеризується наявністю значної кількості міжнародних волонтерських організацій. Серед видатних міжнародних волонтерських організацій можна виділити такі:

– SCI (Service Civil International) - міжнародна організація, заснована у 1920 році, має 33 відділення по всьому світу. Спрямована на просування ідей миру, взаєморозуміння, солідарності, соціальної справедливості та охорони навколишнього середовища.

– YAP (Youth Action for Peace) - молодіжна міжнародна організація, заснована у 1923 році, пропагує ідеї миру, співробітництва між країнами та активний протест проти військових конфліктів.

– ICYE (International Cultural Youth Exchange) - федерація, заснована у 1949 році, просуває молодіжну волонтерську активність для досягнення міжнародного розуміння і миру.

– Alliance (Alliance of European Voluntary Service Organizations) - альянс європейських волонтерських організацій, заснований у 1982 році, координує короткострокові і довгострокові волонтерські проекти для сприяння міжнародному співробітництву, миру та взаєморозумінню.

– CCIVS (Coordinating Committee for International Voluntary Service) - координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій, створений у 1948 році під егідою ЮНЕСКО, координує діяльність понад 250 національних волонтерських організацій у 100 країнах світу.

– AVSO (Association of Voluntary Service Organisation) - асоціація європейських волонтерських організацій, координує їх діяльність та просуває інтереси волонтерства на рівні урядів, соціальних інститутів і громадських організацій.

Всі міжнародні волонтерські структури є глобальними мережами, під патронатом ООН. Вони були засновані з метою підтримки та просування волонтерського руху по всьому світу. Програма "Волонтери ООН" була створена в 1970 році за ініціативою держав-учасниць ООН. Волонтери ООН сприяють миру та розвитку шляхом поширення волонтерства у всьому світі [15, с. 44-46].

Кожна із зазначених міжнародних волонтерських організацій в той чи інший період діяла в різних країнах світу та реалізовували свої програми. Наприклад, за ініціативою CCIVS (Coordinating Committee for International Voluntary Service) було розпочато організацію волонтерської діяльності в Азії, а саме у конфліктних та постконфліктних зонах таких, як Алжир, Балкани, Палестина, Уганда та Судан, Бурунді, Західна Кенія та Західна Сахара. Також, були створені та реалізовані проекти турецько-грецького табору дружби, для мінімізації наслідків конфлікту та зниження рівня упередження між населенням та інші [18].

Зазначені міжнародні організації безпосередньо не є гуманітарними організаціями, які спеціалізуються наданні допомоги населенню в зонах конфліктів. Їх головна діяльність зосереджена на обміні волонтерами, сприянні міжкультурному діалогу та взаєморозумінню, через створення платформ щодо підтримки розробки та виконання проектів, спрямованих на вирішення воєнних конфліктів та надання допомоги населенню в умовах кризи.

Продовжуючи порівняльний аналіз організації волонтерської діяльності в різних країнах світу, необхідно зазначити особливості нормативно-правових актів, які регулюють волонтерство. Законодавство різних країн різняться за різноманітністю волонтерських ініціатив і цілей, які ставлять перед собою законодавці.

Наприклад, у законі Угорщини «Про добровільну діяльність в інтересах суспільства» визначено, що «організаторами волонтерської діяльності» можуть бути благодійні організації, державні установи, а також державні або приватні постачальники послуг у сферах соціальної допомоги, культури, освіти і захисту

меншин. Закон також вимагає, щоб організації, які залучають волонтерів, були зареєстровані в компетентному міністерстві і передбачає детальну бюрократичну процедуру реєстрації та умови, за яких може бути відмовлено у реєстрації.

Після узагальненого аналізу чеського закону «Про добровільну службу» можна встановити, що волонтерство вважається добровільною службою, яка полягає у наданні допомоги безробітним, соціально незахищеним верствам населення, особам з інвалідністю, людям похилого віку, представникам національних меншин, іммігрантам, особам, що постраждали від насильства в родині, допомозі під час стихійних, екологічних або гуманітарних катастроф, в охороні та покращенні довкілля, збереженні культурної спадщини та організації культурних або благодійних заходів, а також у підтримці реалізації програм розвитку та проєктів, включаючи міжнародні недержавні організації.

Закон Італії, відомий як «Про волонтерство», встановлює основні принципи і критерії, що регулюють взаємовідносини між державними установами та організаціями, які займаються волонтерською діяльністю. Цей закон забезпечує захист прав для волонтерів, а також встановлює обов'язки для волонтерських організацій.

Не можна ігнорувати внесок Польщі у волонтерську допомогу Україні від початку повномасштабного вторгнення. Безпрецедентні рішення польського уряду, зокрема в питаннях надання біженцям прихистку, забезпечення їх усім необхідним тощо, втілювалися у життя, зокрема, і волонтерськими засобами [46, с. 4].

Добровільна волонтерська діяльність у США не передбачає хаотичного характеру роботи. Відносини між волонтером та приймаючою організацією регулюються укладеними договорами, які чітко визначають умови, характер і обсяг виконуваної роботи. Волонтерська праця також враховується при визначенні трудового стажу [22, с. 74].

Огляд зарубіжного правового й організаційного забезпечення волонтерської діяльності здійснили П. В. Горінов та Р. Г. Драпушко. Деякі

країни, включаючи Великобританію, Болгарію, Естонію, Нідерланди, Німеччину, Францію, Швецію та Австрію, не мають національного законодавства, яке б чітко регулювало питання волонтерської діяльності та статус волонтерів, як зауважують дослідники. У той же час, країни, такі як Хорватія, Чехія, Угорщина, Італія, Бельгія, Польща, Литва, Португалія, Румунія, Іспанія та інші, прийняли спеціальні закони, які регулюють волонтерську діяльність [15, с. 143].

Оскільки, організація волонтерської діяльності в умовах війни в Україні має особливий характер, який зумовлений різким розвитком, загальним масштабом включення населення до волонтерського руху та спрямованістю на забезпечення оборони країни у боротьбі з ворогом, це сприяє становленню інституту волонтерства, як унікального у світі та розкриває потужну силу громадянського суспільства, як суб'єкта суспільних перетворень в Україні.

Таким чином, діяльність та організаційне забезпечення великої кількості волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів в Україні виступає гнучким та ефективним внутрішнім механізмом соціальної самоорганізації громадян України, що мобілізує і спрямовує ресурси для збереження життя і здоров'я населення, для розв'язання гострих проблем соціально-економічного, безпекового й іншого характеру в критичних ситуаціях та в умовах війни. Тим самим підтверджуючи вагоме значення для держави та суспільства України.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Організаційне забезпечення ефективного механізму взаємодії волонтерів та держави в умовах воєнного стану в Україні

Дієвим стимулом в налагодженні ефективного діалогу та партнерських відносин між державою та волонтерськими організаціями стане розробка та впровадження ефективного механізму взаємодії, спрямований на вирішення найважливіших суспільних проблем, створення необхідних умов для розвитку волонтерства, громадянського суспільства, громадської ініціативи та самоорганізації, забезпечення всебічної участі у прийнятті управлінських рішень, задоволення суспільних потреб за допомогою різноманітних форм демократичної участі.

Дослідник В. В. Вашкович, зазначає, що серед проблем, з якими стикаються волонтери є:

1. Зменшення фінансової підтримки з боку населення, діаспори та благодійників.
2. Випадки зловживання та недостовірної діяльності псевдоволонтерів.
3. Недостатня координація між волонтерами та відсутність спільних дій при виконанні подібних завдань.
4. Недостатній контроль за подальшим використанням майна, переданого волонтерами.
5. Проблеми у комунікації між волонтерами та суспільством.
6. Виснаження волонтерів, зниження мотивації та емоційне вигорання.
7. Забезпечення безпеки волонтерів, особливо тих, хто працює в конфліктних зонах.
8. Недостатнє законодавче регулювання волонтерської діяльності, яке не враховує сучасні реалії та ускладнює вирішення актуальних проблем [6, с. 44].

У разі долучення держави до вирішення цих питань буде налагоджено ефективний механізм взаємодії, який допоможе в подальшому удосконалювати, розвивати та популяризувати волонтерський рух в Україні.

У 2022 році було розроблено загальну «Програму сприяння розвитку волонтерства на міському рівні в Україні на період 2023-2027 років», що здійснено у рамки проекту «Зміцнення громадської участі у демократичному процесі прийняття рішень в Україні», розроблений Радою Європи.

В програмі зазначається необхідність урахування європейських практик взаємодії між державою та громадськими об'єднаннями, які мають соціальну спрямованість. Вона пропонує надання матеріально-технічної та організаційної підтримки інститутам громадянського суспільства, що працюють над соціальним захистом населення, шляхом утвердження програм розвитку волонтерства у громадах.

Органи місцевого самоврядування, спільно з активними громадянами, організаціями та установами, що залучають волонтерів, мають великий потенціал для сприяння сталому розвитку територіальної громади та регіону. Громадські об'єднання та благодійні організації виступають як індикатори розуміння процесів у громаді, а також захисники інтересів та потреб соціальних груп та окремих жителів.

На сьогодні, серед мешканців набуває більшого розуміння важливості волонтерської діяльності та необхідності створення моделі спільних відносин, де волонтери разом з владою можуть працювати над покращенням якості життя у громаді, регіоні та країні.

З метою забезпечення сталого розвитку волонтерства у громаді, необхідно зміцнювати систему взаємодії між владою, організаціями та установами, що залучають волонтерів, бізнесом та волонтерськими ініціативами. Це вимагає чіткого планування та визначення спільних дій і заходів, а також проведення регулярних консультацій з громадськістю.

Досвід інших країн свідчить про те, що розвиток і стабільність демократичних держав неможливі без активної взаємодії громадянського суспільства та державних органів.

Програма сприяння розвитку волонтерства має на меті покращити співпрацю та об'єднати зусилля волонтерських ініціатив з місцевими органами самоврядування шляхом впровадження таких заходів:

1. Створення сприятливих умов для розширення волонтерської діяльності та підвищення самоорганізації мешканців у територіальній громаді, шляхом: розробки електронної платформи з інформацією, пов'язаною з волонтерською діяльністю, для забезпечення зручного доступу до необхідних ресурсів; виділення приміщень та надання автомобільного транспорту для забезпечення практичних потреб волонтерів; надання в оренду комунального майна з метою сприяння волонтерським ініціативам та проектам; допомоги у компенсації комунальних послуг, що дозволить волонтерам зосередитись на своїй діяльності без великого фінансового навантаження; впровадження волонтерського чат-боту та гарячої лінії для забезпечення ефективної комунікації та підтримки волонтерів.

2. Підтримка інституційного розвитку організацій та установ у громаді, що залучають волонтерів, шляхом проведення освітніх та інших заходів.

3. Популяризація волонтерської діяльності, активізація участі жителів громади та забезпечення їх інформованості шляхом постійної інформаційно-просвітницької кампанії.

4. Зміцнити системну участь організацій та установ, які залучають волонтерів, у формування та розв'язання питань місцевого значення, підвищення рівня комунікації між ними та розвиток волонтерських мереж [10, с. 12-22].

Таким чином, вирішення проблемних питань волонтерів, впровадження та реалізація Програми з розвитку волонтерської діяльності дозволить налагодити та посилити систему взаємодії органів влади з волонтерськими організаціями.

3.2. Напрямки оптимізації волонтерської діяльності для консолідації громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану

Волонтерська діяльність в усьому світі займає важливе місце у всіх сферах життєдіяльності суспільства. В сучасних умовах проблема волонтерства набуває особливої ваги і значення. Волонтери стали одним з найвпливовіших інститутів сучасної України. Вони входять у трійку інститутів, яким українці довіряють найбільше, поряд зі Збройними силами і церквою.

Основними факторами, що сприяють розвитку волонтерського руху в Україні, є наступні: високий рівень довіри населення до волонтерського руху; збільшення кількості осіб, які потребують допомоги, таких як біженці, поранені, особи без житла та майна; підвищення рівня патріотизму та громадянської свідомості; збільшення уваги влади до поліпшення правового статусу волонтерської діяльності.

Серед факторів, що уповільнюють або перешкоджають розвитку волонтерського руху, можна відзначити наступні: недостатню матеріально-технічну базу громадських організацій; недостатнє поширення освіти населення з питань волонтерства; обмежену популярність цінностей діалогу в суспільстві; відсутність сталого партнерства з органами місцевого самоврядування та бізнесом.

Основним завданням всіх суб'єктів та елементів політики підтримки волонтерської діяльності в Україні є подолання зазначених негативних факторів і створення сприятливих умов для розвитку волонтерського руху [15, с. 176].

Враховуючи досвід провідних країн у сфері волонтерства, можна визначити наступні напрямки оптимізації волонтерської діяльності в Україні:

- збільшення пропаганди волонтерської діяльності з метою підвищення її репутації та іміджу;
- вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює волонтерську діяльність (зокрема, включення волонтерства до трудового стажу);

– посилення підтримки волонтерського руху з боку державних органів та місцевого самоврядування №

– розгляд можливості врахування волонтерської діяльності, наданої Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам та органам державної влади під час дії воєнного стану, як альтернативи службі в армії;

– створення Національної премії в галузі волонтерства з метою визнання та підтримки найбільш перспективних та ініціативних груп, які розв'язують соціальні проблеми [26, с. 124].

За висновком В. П. Горінова та Р. Г. Драпушко, для подальшого розвитку волонтерської діяльності в Україні та вирішення проблем, що існують у цій сфері, необхідно знайти шляхи покращення нормативно-правового та інституційного забезпечення, а саме: вдосконалення нормативно-правової бази, регулюючої волонтерську діяльність, поліпшення механізму реєстрації волонтерів та ведення реєстрів, розробка державної цільової програми «Сприяння розвитку волонтерської діяльності в Україні», покращення процесу публічних консультацій з громадськістю, активізація роботи з популяризації волонтерської діяльності, розширення знань та досвіду волонтерів через активну участь у міжнародних волонтерських програмах та проєктах [15, с. 143].

Отже, зазначені напрямки оптимізації волонтерської діяльності будуть сприяти консолідації громадянського суспільства в Україні в умовах війни. Волонтерська діяльність в умовах воєнного стану є фундаментом громадянського суспільства, як прояв самоорганізації людей для надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує.

ВИСНОВКИ

В підсумку даної роботи можна стверджувати, що завдання були успішно виконані, мета була досягнута, а гіпотеза отримала своє підтвердження. Основні висновки можна представити у таких тезах:

Розвиток та становлення волонтерської діяльності має велику історію, починаючи з форми добровільної праці до сучасної моделі добровільної, соціально спрямованої, неприбуткової діяльності.

Аналізуючи роботи різних науковців ми приходимо до висновку, що волонтерська діяльність являє собою предмет інтересу для наукової спільноти як в Україні, так і за її межами. Дослідження волонтерства має великий потенціал для вивчення нових аспектів, розуміння його ролі у суспільстві та внесення позитивного впливу на соціальний розвиток, як у мирний час так і в умовах війни.

Ми здійснили загальний огляд та інтерпретацію основних понять дослідження, організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

Соціальна робота є професійною діяльністю, яку здійснюють соціальні інституції, державні та недержавні організації, групи та окремі особи. Головна мета цієї діяльності полягає в наданні допомоги особам або групам людей, що перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Соціальний ресурс – характеристика деякого запасу нематеріальних рушійних сил розвитку, соціальних зв'язків, що сформувалися в суспільстві, і соціальних інститутів, обслуговуючих функціонування економіки.

Волонтерська діяльність – це діяльність, яка охоплює будь-яку систематичну, суспільно корисну та мотивовану неприбуткову діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямовану на виконання робіт та надання послуг громадянам, організаціям і суспільству в цілому.

Волонтер – це особа, яка добровільно надає допомогу безоплатно тим, хто потребує чужої підтримки.

Воєнний стан є спеціальним правовим режимом, який вводиться в Україні або в певних її територіальних зонах у випадку збройної агресії або загрози нападу, що становить небезпеку для державної незалежності України та територіальної цілісності.

Принципи та методи дослідження обґрунтовані. У дослідженні використовувалися принципи: об'єктивності, єдності логічного та історичного, системності. Основними методами дослідження є: абстрагування, аналіз і синтез, аналогія та контент-аналіз.

Волонтерська діяльність є фундаментом громадянського суспільства, як прояв самоорганізації людей для надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує. Самоорганізаційні процеси, які спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією та потребами у повоєнного відновлення України є одним з найбільших потужних проявів мобілізації соціальних ресурсів громадянського суспільства.

Діяльність великої кількості волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів в Україні виступає гнучким та ефективним внутрішнім механізмом соціальної самоорганізації громадян України, що мобілізує і спрямовує ресурси для збереження життя і здоров'я населення, для розв'язання гострих проблем соціально-економічного, безпекового й іншого характеру в критичних ситуаціях та в умовах війни. Тим самим підтверджуючи вагоме значення для держави та суспільства України.

Огляд організаційно-правових засад, що регулюють волонтерську діяльність в Україні, засвідчив значну кількість нормативно-правових актів та їх постійне удосконалення. Ґрунтовна законодавча база волонтерської діяльності є свідченням визнання державою ролі волонтерства як основи громадянського суспільства, але постає питання про ефективну реалізацію механізмів взаємодії держави та волонтерських організацій на практиці.

Для забезпечення стабільного розвитку волонтерства, необхідно зміцнювати систему взаємодії між владою, організаціями та установами, що залучають волонтерів, бізнесом та волонтерськими ініціативами. Це вимагає

чіткого планування та визначення спільних дій і заходів, а також проведення регулярних консультацій з громадськістю. Впровадження та реалізація Програми з розвитку волонтерської діяльності дозволить налагодити та посилити систему взаємодії органів влади з волонтерськими організаціями.

Основними напрямками оптимізації волонтерської діяльності є: вдосконалення нормативно-правової бази, регулюючої волонтерську діяльність, поліпшення механізму реєстрації волонтерів та ведення реєстрів, розробка державної цільової програми «Сприяння розвитку волонтерської діяльності в Україні», покращення процесу публічних консультацій з громадськістю, активізація роботи з популяризації волонтерської діяльності, розширення знань та досвіду волонтерів через активну участь у міжнародних волонтерських програмах та проектах. Як наслідок це сприятиме консолідації громадянського суспільства в Україні в умовах війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бехруз Х. Н. Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 2. С. 558 – 561.
2. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. Дніпро, 2018. Т. 21. № 9. С. 47 – 57.
3. Бондаренко З. П., Журавель Т. В., Лях Т. Л., Сергеева К. В., Спіріна Т. П., Тимошенко Н. Є. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво «Версо-04», 2012. 288 с.
4. Букач М. М. Основи наукових досліджень у соціальній роботі : навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 284 с.
5. Вашкович В. В. Опис волонтерської допомоги (завдання) у договорах про надання волонтерської допомоги. *Підприємництво, господарство і право*. Київ : ТОВ «Гарантія» , 2018. № 2. С. 44 – 47.
6. Вашкович В. В., Василенко О. Ю., Карабін Т. О., Лазур Я. В., Манзюк В. В., Рошканюк В. М. Посібник волонтера : навч. посіб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.
7. Вашкович В. В. Генеза волонтерства як суспільного явища та його правове відмежування від суміжних категорій. *Правова держава*. Одеса, 2017. № 28. С. 39 – 44.
8. Веденєєв Д. В., Турчак О. В. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни : ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військово-науковий вісник*. Львів, 2018. № 30. С. 206 – 216.
9. Волонтерство під час війни. Результати опитування U-Report, проведене 25 червня 2022 р. URL: <https://ukraine.ureport.in/opinion/5800/> (дата звернення: 02.06.2023).
10. Гвоздік О., Гвоздович Ю., Лациба М., Лукінюк М., Солонтей О. Програма сприяння розвитку волонтерства територіальної громади на 2023-

2027 роки. URL: <https://rm.coe.int/municipal-programme-on-promotion-of-volunteer-activities/1680a84b7b> (дата звернення: 02.06.2023).

11. Гоблик В. В., Щербан Т. Д. . Прикладна соціологія : логістика і методи дослідження : навч. посіб. Мукачево : РВВ МДУ, 2021. 108 с.

12. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.-понятійн. слов. Київ : МАУП, 2005. 560 с.

13. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух : світовий досвід та українські практики : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 36 с.

14. Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Адміністративно-правове регулювання волонтерського руху в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2022, № 8. С. 266 – 269.

15. Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Волонтерська діяльність в Україні : соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

16. Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Сучасні виклики і загрози правової культури молоді. *Аналітично-порівняльне право*. Ужгород, 2021. № 4. С. 9 – 16.

17. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень : навч. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2009. 142 с.

18. Експансія в Азії, Африці та Східній Європі. Міжнародна організація CCSVS. URL: <https://ccivs.org/1992-2009-expansion-in-asia-africa-and-eastern-europe> (дата звернення: 02.06.2023).

19. Зверєва І. Д., Безпалько О. В., Харченко С. Я. та ін. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. Київ : Науковий світ, 2003. 256 с.

20. Кіреєва О. Б. Сутність поняття «соціальні ресурси». *Проблеми сучасного державного управління* : зб. наук. праць. Донецьк, 2014. Т. XV. С. 118 – 129.

21. Котелевець А. М. Дослідження напрямів волонтерської діяльності під час російсько-української війни. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Запоріжжя, 2022. № 1 (6). С. 123 – 131.

22. Крапівіна Г. О. Світовий волонтерський рух : стан і статус. *Вісник економічної науки України*. Київ, 2012. № 1 (21). С. 73 – 76.
23. Купрієнко С. А. Словник Соціології (літери А-Я). URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovniksotsiologiyi-literi-a-ya/>
24. Лохвицька Л. В. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. Тернопіль : ТОВ «Мандрівець», 2007. 232 с.
25. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика : підручник. Київ : Видавництво «Каравела», 2009. 368 с.
26. Мазій І. В. Аналіз нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. *Інвестиції : практика та досвід*. Київ, 2018. № 7. С. 114 – 118.
27. Мазій І. В. Пріоритетні напрями волонтерської діяльності у провідних країнах світу. *Інвестиції : практика та досвід*. Київ, 2018. № 10. С. 121 – 125.
28. Маторіна Б. І. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Видавництво «Б. І. Маторіна», 2021. 219 с.
29. Ольховський М. А. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу волонтерських організацій в Україні. *Публічне право*. Ужгород, 2016. № I (21). С. 317 – 318.
30. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. Київ, 2016. № 2 (57). С. 25 – 40.
31. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії : зміцнення потужності через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережевих технологій. *Економічний вісник Донбасу*. Київ, 2022. № 2 (68). С. 113 – 123.
32. Паславська О. Я. Становлення та розвиток волонтерського руху в Україні (історико-правове дослідження). *Актуальні проблеми правознавства : збірник наук. праць*. Тернопіль, 2016. Вип. 4 (8). С. 22 – 29.

33. Повідайчик О., Жиленко Р. Методи досліджень у соціальній роботі : навч. посіб. Ужгород : Видавництво ПП «АУТДОРШАРК», 2018. 164 с.

34. Положення про Національну соціальну сервісну службу України : затверджене постановою КМУ від 26.08.2020 р. № 783. Дата оновлення 06.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF> (дата звернення: 02.06.2023).

35. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України : Закон України від 15.08.2022 р. № 2520-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2520-20> (дата звернення: 02.06.2023).

36. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 і від 3 березня 2022 р. № 194 : постанова КМУ від 20.05.2022 р. № 615. Дата оновлення: 31.01.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.06.2023).

37. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. Дата оновлення 31.03.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 02.06.2023).

38. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Дата оновлення 31.03.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 02.06.2023).

39. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. Дата оновлення: 15.04.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 02.06.2023).

40. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. Дата оновлення 27.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 02.06.2023).

41. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. Дата оновлення 15.12.2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (дата звернення: 02.06.2023).
42. Світовий рейтинг благодійності 2021. URL: https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2021/10/caf-svitovuj-rejtyng-blagodijnosti-2021_.pdf (дата звернення: 02.06.2023).
43. Семигіна Т. В. Соціальна робота з людьми, які живуть із ВІЛ/СНІДом : метод. посіб. для проведення курсів підвищення кваліфікації. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. 620 с.
44. Семигіна Т. В., Мигович І. І. Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2005. 304 с.
45. Тютюнник Н. С. Використання категорій «потенціал», «капітал» і «ресурс» у соціально-економічних дослідженнях. *Економіка промисловості*. Донецьк, 2012. № 3-4 (59-60). С. 351 – 355.
46. Яремчук С. С., Семенюк-Прибатень А. В., Адамовський В. І. Правові інструменти розвитку волонтерства в Україні: на виклики воєнного часу. *Академічні візії*. Львів, 2023. № 17. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/223> (дата звернення: 02.06.2023).
47. Bernard Enjolras. Explaining the Varieties of Volunteering in Europe: A Capability Approach. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11266-021-00347-5> (дата звернення: 02.06.2023).
48. Stebbins R. Between Work and Leisure: A Study of the Common Ground of Two Separate. 2004. 165 p.
49. Wardell F., Lishman J., Whalley L. G. Who is volunteer? *British journal of social work*. 2000. N. 30. P. 217 – 252.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Каргіна Катерина Ігорівна, студентка 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: katerinakargina3@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студентка) Каргіна К.І.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Маловічко О.В.